

De essentie van geschiedenis

Stap voor stap naar een nieuw curriculum

Tijdens het VGN-congres op 10 maart is *Bij de Tijd 2* overhandigd aan Jorrit Blaas, beleidsmedewerker op het ministerie van OCW. In het boekje zijn bouwstenen geformuleerd die de basis vormen voor de ontwikkeling van een eigentijds geschiedeniscurriculum. Het bouwt hiermee voort op *Bij de Tijd 1*.

Ton van der Schans is voorzitter van de VGN. **Cees van der Kooij** is onderwijsadviseur.

In juni 2015 besloot het VGN-bestuur om binnen de vereniging een gedachtewisseling te houden over eigentijds geschiedenisonderwijs. De opzet en organisatie hiervan werd in handen gelegd van een nieuwe, tijdelijke commissie: commissie VISIE. Als doelgroep van het debat werd in eerste instantie gedacht aan de eigen leden. Ook wilde de VGN beleidsmakers en curriculumontwikkelaars ondersteunen bij het nemen van beslissingen over het curriculum. In dit artikel geven wij een overzicht van de discussie over de toekomst van het geschiedenisonderwijs. Staatssecretaris Sander Dekker heeft overigens recentelijk in een brief aan de Tweede Kamer (d.d. 22 december 2016) aangegeven voornemens te zijn in de curriculumontwikkeling docenten

een *hoofdról* te geven. Iets wat uitstekend aansluit bij het beleid van het VGN-bestuur.

Eerste fase

De commissie VISIE richtte zich op de werkgroepen binnen de VGN en raadpleegde geschiedenisdocenten in Leeuwarden, Nijmegen, Utrecht, Amsterdam en Eindhoven. Voorop stond de inventarisatie van kernpunten betreffende het geschiedenisonderwijs die vormgegeven konden worden in zogenaamde koersuitspraken. De start lag vanzelfsprekend bij de doelen van het geschiedenisonderwijs met als paraplu de begrippen 'historisch besef' en 'historisch denken en redeneren'. Tot die doelen wordt gerekend het totaalpakket aan historische kennis, historische vaardigheden en historische interesse. Leerlingen leren over historische feiten, begrippen en de chronologie. Ook leren ze historische personen en gebeurtenissen te plaatsen in

een historisch context ('contextualiseren'). Bij die kennis hoort ook inzicht in de aard van historische kennis; interpretaties zijn namelijk gebaseerd op historisch bewijs. De belangrijkste vaardigheid in het geschiedenisonderwijs is de vaardigheid historische verschijnselen en bronnen beargumenteerd te onderzoeken en te analyseren. En voor de ontwikkeling van historische interesse is de oefening in het stellen van historische vragen belangrijk. Dit alles resulteert in de vaardigheid historisch te redeneren over onder meer continuïteit en verandering, oorzaak en gevolg en overeenkomsten en verschillen. In *Bij de Tijd 1* zijn koersuitspraken

Ton van der Schans.
Foto: Hellen Janssen.

onderwijs

gedaan over onder andere historisch redeneren, het referentiekader voor historische kennis, de doorgaande lijn van het basisnaar het middelbaar onderwijs en over toetsing en samenwerking met andere vakken. Duidelijk werd dat er behoefte was om binnen de officieel vastgestelde curricula tijd en ruimte te reserveren voor actuele onderwerpen, lokale, regionale, Europese en wereldonderwerpen, maar ook voor samenwerkingsprojecten met ander vakgebieden. Op het VGN-congres van 2016 werd het boekje *Bij de Tijd door het schoolvak geschiedenis. Een visie van geschiedenisdocenten op hun vak* gepresenteerd. Dat was tevens de start voor een volgende stap in het proces op zoek naar de essentie van het geschiedenisonderwijs: een poging om de koersuitspraken in *Bij de Tijd 1* te concretiseren.

Tweede fase

In de tweede fase van het visieproject is een uitgebreide vragenlijst, gebaseerd op de koersuitspraken in *Bij de Tijd 1*, voorgelegd aan alle VGN-commissies en ook aan een tiental hoogleraren, lerarenopleiders en vakdidactici. De opdracht was op basis van de vragenlijst de koersuitspraken uit *Bij de Tijd 1* te concretiseren en uit te werken. Enerzijds ging het om verdere concretisering van opvattingen en wensen van geschiedenisdocenten, anderzijds om via deze inventarisaties richtinggevende uitspraken voor curriculaontwerpers te formuleren. De reacties leverden veel materiaal op voor de verdere doordenking van doel, functie en inrichting van het geschiedenisonderwijs. Opvallend vaak kwam in de reacties het begrip 'betekenisvol' voor, doorgaans in verbinding met het heden en met pleidooien voor meer tijdvakoverstijgende

('diachrone') onderwerpen. De reacties werden gebundeld in *Bij de Tijd 2*, dat gepresenteerd werd op het derde congres van de VGN in Den Haag op 10 maart 2017. In deze publicatie worden in acht hoofdstukken de opvattingen en wensen van de commissies en de deskundigen samengevat. Bovendien zijn bouwstenen geformuleerd die de basis vormen voor de uitgangspunten van curriculaontwikkeling. In het manifest, hiernaast afgedrukt, is de samenvatting van het boekje te lezen. Uitgangspunt is opnieuw 'historisch besef' en 'historisch denken en redeneren', met een sterke nadruk op de 'samenhang van verleden-heden-toekomst' en op de 'verschillende dimensies van het geschiedenisverhaal'. Het slothoofdstuk van *Bij de Tijd 2* gaat over randvoorwaarden voor goed geschiedenisonderwijs: het stimuleren van vakdidactisch onderzoek, de opleiding van docenten, bevoegde docenten voor de klas, nascholing met faciliteiten en een baanopbouw, die naast het geven van lessen duidelijk tijd en ruimte biedt voor voorbereiding en evaluatie van lessen en voor het ontwerpen van lesmateriaal en lesprogramma's. De VGN, als vertegenwoordiger van de geschiedenisleraren, zal zich inzetten om samen met het ministerie van OCW kerndoelen en eindtermen periodiek te evalueren. *Bij de Tijd 2* kondigt ook de derde fase van het visieproject aan: werkgroepen bestaande uit docenten, vakdidactici en deskundigen gaan aan de slag om de bouwstenen uit *Bij de Tijd 2* om te zetten in hoofdlijnen voor curricula voor het primair onderwijs, de onderbouw van het voortgezet onderwijs en de bovenbouw van het voortgezet onderwijs. Deze derde fase zal resulteren in *Bij de Tijd 3*. ■

Manifest over de toekomst van het geschiedenisonderwijs

Dit manifest is een zeer beknopte samenvatting van *Bij de Tijd 2*.

1. Door **historisch denken en redeneren** kunnen leerlingen verbanden leggen tussen verleden, heden en toekomst; de wereld ver weg en dichtbij wordt daardoor begrijpelijker.
2. Goed geschiedenisonderwijs over onder andere de ontwikkeling van democratie en rechtstaat en andere vormen van bestuur, kritisch omgaan met informatie en beelden van het verleden en zicht op de rol van personen draagt bij aan **burgerschapsvorming**. Met kennis kunnen leerlingen op de (historische) alternatieven van onze bestuursvorm reflecteren.
3. Goed geschiedenisonderwijs draagt bij aan **persoonsvorming**. Kennis van en inzicht in keuzes van mensen en processen in het verleden helpen bij het vinden van antwoorden op vragen als: wie ben ik, wie zou ik willen zijn, wat vind ik belangrijk?
4. Leren over het verleden gebeurt mede aan de hand van **vragen die relevant zijn in het heden**. Daarom sluit geschiedenisonderwijs aan bij de ervaringen en interesses van leerlingen en bij wat in de huidige samenleving actueel en relevant is.
5. Een **chronologisch referentiekader** is een goed hulpmiddel voor oriëntatie in de tijd. De tien tijdvakken en kenmerkende aspecten zijn toe aan evaluatie en bijstelling.
6. **Het leerstofkeuze-instrument** (zie schema pagina 18 van *Bij de Tijd 2*) kan docenten, syllabimakers en schoolboekenschrijvers helpen bij het ontwerpen van een curriculum met een goed doordachte, efficiënte doorgaande lijn voor het totale geschiedenisonderwijs.
7. Vanuit het vakspecifieke van geschiedenis wordt er meer **samengewerkt met andere vakken** om programma's op elkaar af te stemmen en vakoverstijgend te kunnen werken. Scholen dienen de vrijheid te hebben daarvoor zelf de meest geschikte organisatievorm te kiezen.
8. Het is van belang **de doelen** die passen bij historisch denken en redeneren en de relaties tussen heden, verleden en toekomst **te toetsen** – zowel op school als bij het centrale examen.
9. Belangrijke voorwaarden voor goed geschiedenisonderwijs zijn **goed opgeleide vakdocenten** in primair en secundair onderwijs met **voldoende tijd en ruimte** voor het ontwikkelen en uitvoeren van goed onderwijs en levenslange **professionalisering**. Bij **onderwijsvernieuwing** zijn voldoende tijd en middelen nodig voor de ontwikkeling daarvan.
10. **De VGN**, als vertegenwoordiger van de geschiedenisleraren, zet zich in om samen met het ministerie van OCW kerndoelen en eindtermen te ontwikkelen en periodiek te evalueren.